

TARTU ÜLIKOOLI VILJANDI KULTUURIAKADEEMIA

Teatrikunsti visuaaltehnoloogia õppekava
dekoraator-butafoori eriala

Triin Närep

LAVASTUSE “ILLERNARTUNNGUAQ” MASKI JA NUKU LOOMINE

Loov-praktiline lõputöö

Praktilise töö juhendaja: Eero Ehala

Kirjaliku töö juhendaja: Eve Komissarov

Viljandi 2022

Resümee

“Lavastuse “Illernartunnguaq” maski ja nuku loomine”

Selle loovpraktilise lõputöö eesmärk on kirjeldada lavastuse “Illernartunnguaq” raames tehtud teatrimaski ja nuku loomise protsessi. Eesmärk oli panna proovile kõik koolis õpitu ühes suures praktilises töös. Esimeses peatükis kirjutan nukkude ehitamisest laiemalt, tuues võrdlusi *stop-motion* animatsiooni jaoks ehitatavate nukkude ja teatrinukkude vahel. Sellele järgnevas tööprotsessi kirjelduses saab lugeda, milliseid materjale ma nuku ja maski loomiseks kasutasin ning milliseid meetodeid rakendasin.

Võtmesõnad: teatrinukk, teatrimask, butafooria

Abstract

“Crafting a mask and a doll for the play Illernartunnguaq”

The aim of this paper is to describe the process of creating a theater mask and doll for the play “Illernartunnguaq”. The goal was to put to the test everything I have learned in school in a large-scale practical work. In the first chapter I discuss general puppet building techniques, comparing the differences between theater and stop-motion animation puppets. In the following chapters I describe which materials and methods I used in building the mask and the puppet.

Keywords: theater puppet, theater mask, prop making

Sisukord

Sissejuhatus	4
1. Nukkude ehitamisest	5
2. Lavastusest	7
3. Maski tööprotsess	9
3.1 Mask	9
3.2 Sarved	12
4. Nuku tööprotsess	15
4.1 Nuku keha ja jäsemed	15
3.2 Nuku nägu ja pea	20
Eneseanalüüs	28
Kokkuvõte	30
Kasutatud allikad	31
Lisad	32
Summary	33

Sissejuhatus

Oma loov-praktilise lõputööna teostas nuku ja maski Linnateatri peakunstniku Kristjan Suitsu Gröönimaa lavastuse “Illernartunnguaq” jaoks (eesti keeles “Väike jumalanna”). Lõputöö eesmärgiks oli proovile panna oma oskused, toetudes kõigele, mida koolis omandanud olen. Selle eesmärgi täitmiseks lõin ärakäivate osadega nuku ning kostüümi külge kinnituva sarvedega maski. Nuku pikkuseks oli 80 cm ning maski suuruseks umbes 25x40cm. Sama näidendit on varasemalt lavastatud ka Eestis aastal 2018 Eesti Muusika- ja Teatriakadeemia ning Eesti Draamateatri koostöölavastusena. Siis oli lavastajaks Izumi Ashizawa ja kunstnikuks Kristjan Suits.

Lõputöö teostamiseks vajavad materjalid sain Vilma maja butafooride toa laost või hankisin ise kohalikes kauplustest. Tööprotsess kestis 2021. aasta septembri lõpust kuni 1. detsembrini. Kuigi nukk ja mask pidid Gröönimaal kohal olema veebruarikuus, ettevalmistuseks märtsi esietendusele, oli vaja mõlemad valmis teha detsembri kuu alguseks. Esemete saatmine Eestist Gröönimaale käib vaid laeva teel ja laeval läheb täpselt nii kaua aega, et sinna kohale jõuda.

Lõputöö kirjalik osa on jaotatud neljaks, mille käigus analüüsin oma praktilise töö protsessi. Esimeses osas kirjeldan nukkude loomise protsessist üldisemalt, tuues võrdlusi nukkude loomisest *stop-motion* animatsioonis, kuna analüüsisin seda teemat oma 2021. aasta seminaritöös.

Teine osa koosneb lavastuse kirjeldusest ning kavandite tutvustusest. Kirjeldan lavastuse olemust ja selgitan, mis olid kunstniku soovid maski ja nuku osas.

Kolmandas osas kirjeldan maski loomise protsessi. Kuigi tegin maski ja nukku samaaegselt, olen selles töös nende kirjeldused teineteisest eraldanud. Tunnen, et on selgem mõista mõlema osa tööprotsessi, kui nende vahel ei pea edasi-tagasi liikuma. Nii saab lugedes keskenduda ainult ühele asjale korraga. Selles peatükis kirjeldan, milliseid meetodeid ja materjale maski ja sarvede tegemise juures kasutasin, millised takistused mu teele ette tulid ning mida ma neist õppisin.

Neljandas osas räägin lähemalt nuku erinevate osade loomisest ning kokkupanemisest. Selle peatüki jaotasin kolme osasse: nuku keha ja jäsemed, nägu ja pea, riided ja viimistlus. Ka siin ei ole kõik osad kronoloogilises järjekorras välja toodud, kuid selline jaotus annab tööst loogilisema ülevaate. Meenutan millised kriteeriumid nuku jaoks olid ning kuidas ma neid probleeme erinevaid võtteid ja materjale kasutades lahendasin.

1. Nukkude ehitamisest

Enda seminaritöös “3D printimine *stop-motion* animatsioonis filmi “*Kubo and the Two Strings*” näitel” analüüsisin töö esimeses peatükis, kuidas nukke ehitatakse *stop-motion* animatsiooni tarbeks. Huvi just *stop-motion* animatsiooni ja selle jaoks kasutatavate nukkude vastu on mul alati olnud, kuid sisse astudes Viljandi kultuuriakadeemiasse, on see aina süvenenud. See huvi laianeb ka loomulikult teatrinukkudele, kuna need on oma loomult vägagi sarnased.

Selles peatükis toongi välja sarnasused ja erinevused animatsiooni jaoks nukkude ehitamise ja näitleja poolt laval animeeritavate nukkude ehitamise vahel. Selleks kasutan allikaid enda seminaritööst, Madli Liiva 2017 aasta seminaritööd “Teatrimask valmistaja perspektiivis” ja iseenda kogemust teatrinuku ehitamisest.

Madli Liiva toob oma seminaritöös välja, kuidas maski kandev näitleja muutub laval justkui animatsiooniks, sulades kokku enda ümber oleva maailmaga ja muutes selle usutavaks. See sama usutavus on tähtis osa nii teatris kui ka animatsioonis. Uue maailma illusiooni, mis laval või ekraanil tekib, on lihtne murda, kui tegelased selles ei näe välja usutavad. Seetõttu tuleb ka nukkude ehitamisel erilist tähelepanu pöörata materjalidele ja ülesehitusele.

Nii animatsiooni kui teatri jaoks ehitatavate nukkude eesmärk on sama: luua objekt, mille abil saab kunstnik jutustada lugu ja kutsuda vaatajas esile emotsiooni. Seega on ka nende ehitus on oma loomult sarnane. Nukk peab olema näitleja või animaatori poolt kergesti ja täpselt manipuleeritav, et ta saaks oma lugu kõige paremini jutustada. Nukul peavad olema liikuvad osad, mida saab vastavalt vajadusele liigutada, küljest ära võtta või välja vahetada. Samuti peavad nukud olema ehitatud vastupidavatest materjalidest. Animatsioonis tähendab see materjale, mis hoiavad hästi oma kuju, et nuku positsioon animatsiooni loomisel kaadrite vahel tahtmatult ei muutuks. Teatris on oluline, et nukk taluks korduvat kasutamist ja oleks kaugele nähtav.

Nukkudele ehitatakse tavaliselt sisse karkass, mille iseärasused sõltuvad eesmärkidest, mida nukk täitma peab. Tavalisemad näited on liikuvad liigesed, venivad ja küljest ära käivad jäsemed, kontrollitav pea, liikuvad silmad jne. See karkass ümbritsetakse erinevate materjalidega. Animatsioonis on selleks tavaliselt silikoon, lateks, vatiin, plastiliin ja erinevad kangad. (Priebe, 2011) Lisaks eelnevalt loetletud materjalidele on teatril omasemad materjalid veel kips, paber, liim, poroloon ja penoplast. Silikooni kasutatakse tavaliselt

vormide võtmiseks. Sellel on eriti oluline osa *stop-motion* animatsioonis, kus on tarvis taastada täpselt samasuguseid objekte, et vältida ebatäpsuseid animatsioonis.

Kuigi põhilised komponendid ja meetodid nukkude ehitamiseks on sarnased, on nendele lähenemine erinev. Teatri jaoks ehitatakse ühe tegelaskuju kohta üks nukk, millega mängitakse maha kõik etendused. See tähendab, et see üks nukk tuleb ehitada vastupidavalt, kuna sellele asenduse loomine on väga ajakulukas. Nukud on tavaliselt suuremad ning veidi liialdatud joontega, et tema liikumine ka kõige tagumisse ritta näha oleks. Nukk peab olema ehitatud nii, et näitlejal on teda lihtne ja mugav manipuleerida. See tähendab pehmenduste lisamist kohtadesse, kus näitleja tihti pihta läheb, näiteks pea ja käte liigutamise mehhanismide juures.

Stop-motion animatsiooni jaoks ehitatakse ühe karakteri jaoks tavaliselt mitu eksemplari või varuosa. Sellel on kaks erinevat põhjust, millest esimene seisneb animatsiooni stiilist. Üks *stop-motion* animatsiooni meetodeid on asendustehnika, kus iga kaadri vahel ei liigutata nuku osi, vaid vahetatakse täielikult välja uue eksemplariga. Sellisel juhul peab kunstnik looma sama karakterit erinevates poosides. Siin ei ole nuku ehitamise juures liikuvad osad olulised. (Maselli, 2018) Teiseks põhjuseks on *stop-motion* animatsiooni loomise protsessi olemus. Kuna nukk peab olema kergesti liigutatav ja samal ajal ka väga hästi oma positsiooni hoidma, kuluvad tihemini liigutatavad kohad rutem ära ega käitu enam vastavalt vajadustele. Seetõttu ehitatakse nukud kokkukäidavatest moodulitest, millest tehakse alati mitu ühesugust eksemplari. Nukk ei ole üks terviklik tükk vaid kollektsioon osadest. Samuti on nukud tavaliselt väiksemamöödulised.

2. Lavastusest

Lavastus “Illernartunnguaq” ehk “Väike jumalanna” on inspireeritud nii india religioonist kui ka ajaloost endast. Autor on toetunud ajaloolistele allikatele inimohverduse kohta ning Nepaali elava jumalanna Kumari Devi traditsioonis. Samuti on autor saanud inspiratsiooni jaapani kirjanikust Haruki Murakamist, luues maagilise realismi maailma. (Draamateater, 2018)

Autor ja lavastaja - Izumi Ashizava

Tõlge - Hans-Henrik Suersaq Poulsen

Stsenograaf, kunstnik - Kristjan Suits

Kunstniku assistent - Camilla Nielsen

Osades - Hans-Henrik Poulsen, Kimmernaq Kjeldsen, Ane-Marie Ottosen, Ujarneq Fleischer, Klaus Geisler, Nukakkuluk Kreutzmann aamma Miki Petrussen

Kavalehe autor - Gerth Lyberth

Töödejuhataja - Inuk L. Borup Bang

Valguskujundus - Nunatta Isiginnaartitsisarfia (Nunatta Isiginnaartitsisarfia)

Helikujundus - Pilutaq Lund

Sponsorid - NAPA – Nunani Avannarlerni Piorsarsimassutsikkut Attaveqaat, Selvstyrets Kulturmidler, Selvstyrets Tips- og Lottomidler, Sermeq Puljen, Aningaasaateqarfik Juullip Nipitittagaa (Julemærkefonden), Dronning Margrethes og Prins Henriks Fond, Helene og Svend Junges Fond, Air Greenland.

MASK- FARAFORM + PABER + VÄRV

Foto 1. Kristjan Suitsu kavand lavastuse "Illernartunnguaq" maski jaoks

Sarvedega mask pidi kinnituma kostüümi külge. Kuna kavandil mõõdud puudusid, küsisin kunstnikult nende kohta. Tema arvas, et ma võin maski teha enda näo järgi. Esialgne plaan oli teha ainult mask, kuna Gröönimaal olid olemas päris põdrasarved, mida sooviti maski külge kinnitada. Hiljem selgus, et need olid liiga rasked ning tegin ka sarved ise.

Nuku jaoks oli mul olemas näidis eelmisest korrast, kui seda lavastust tehti. See nukk oli umbes 80cm pikk ja võrdlemisi raske, kuna see oli ehitatud puidust karkassile. Minu ülesanne oli teha sarnane nukk, mis oleks veidi kergem ning modelleerida nägu uue näitleja, Kimmernaq Kjeldseni, järgi. Samuti pidi nukul olema lahti käidavad liigesed põlvede ja küünarnukkide koha pealt. Nuku silmad pidid olema näitleja poolt kontrollitavad ja käima

nööri abil kinni ja lahti. Nuku juures ei kasutanud ma niivõrd kavandit, kui eelnevalt sama lavastuse jaoks valmistatud nukku.

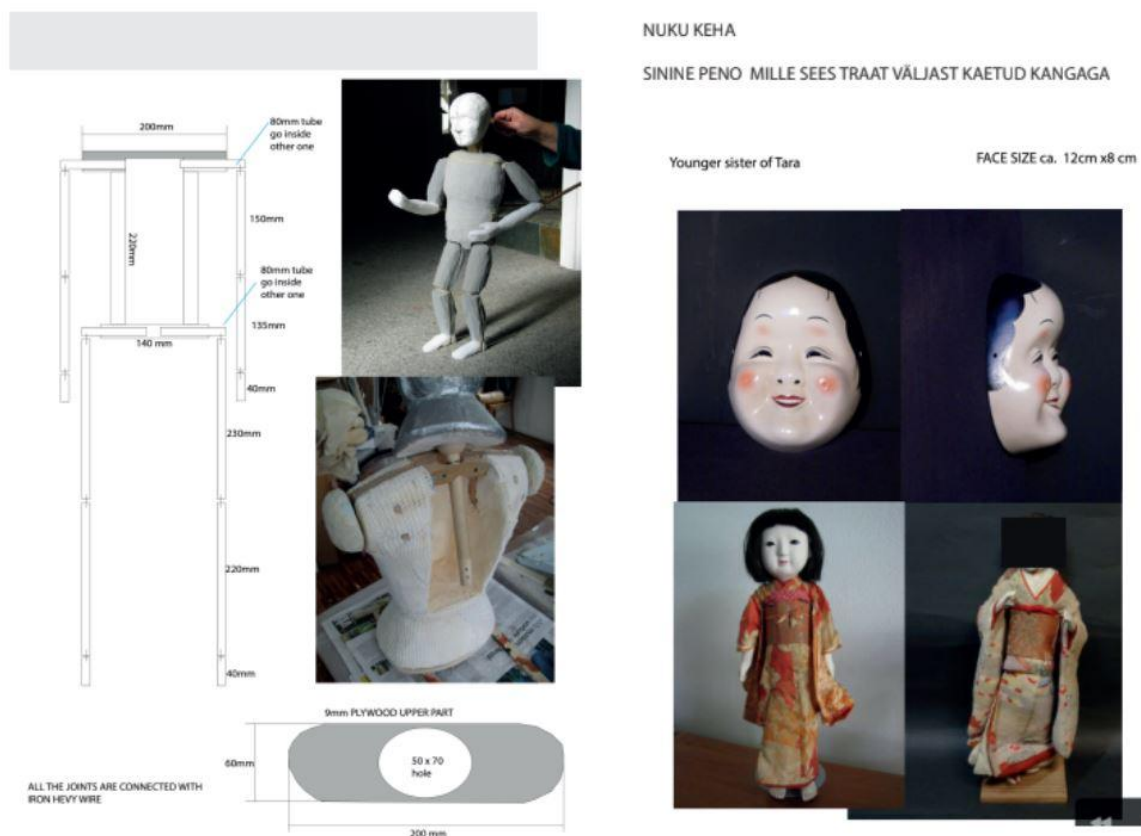

Foto2. Kristjan Suitsu kavand lavastuse “Illernartunnguaq” nuku jaoks

3. Maski tööprotsess

3.1 Mask

Kavandil näeb mask välja justkui puidust tehtud, mille küljes on põdrasarved. Puit paistab pehmena nagu oleks merest välja tulnud. Sellise pehme tulemuse saavutamiseks peab pind enne värvi peale kandmist olema väga siledaks viimistletud. Maskil on kaks nina, avatud suu ja kaks silmaauku - üks suur ja teine väike.

Otsustasin maski teha sarnasel meetodil, mida õppisime Vanemuise teatri butafoori Terje Kiho käe all. Kuna võisin maski luua enda näo suuruse järgi, sain selle modelleerida enda näo vormile, mille olin eelnevalt mainitud kursuse jooksul teinud.

Maski näo modelleerisin plastiliinist. Selleks, et vältida uute materjalide ostmist, kasutasin Vilma maja butafooride laos olevat kasutatud plastiliini. Seal olid segunenud kaks erinevat plastiliini, hall ja valge, mis andis sellele kergesti vormitava konsistentsi. Siiski ei olnud see täielikult segunenud ja nägi välja kirju. See tegi õige vormi loomise tunduvalt keerulisemaks, kuna tekkivast mustrist on võimatu mööda vaadata ja vormi näha. Sellest tuleneb ka praktilise töö esimene õppetund: on asju, mille arvelt ei tasu kokku hoida. See töö aeg, mis ma modellerimisraskuste tõttu kulutasin, ei olnud väärt plastiliinipaki hinda. Käesoleva maski vorm oli õnneks voolav ja veidi ebamäärane, nii et väiksed ebatäpsused ei jäänud näha.

Modelleerimise käigus sattusin ka esimese küsimuse ette. Kavandil oli maski vasak silm peaaegu täielikult varjus. Näha oli vaid silmakujulist täppi ning heledaid triipe silma all- ja ülaosas. Minule paistis see kui suur auk, kus kohast paistab välja näitleja silm. Uurisin kavandit lähedalt nii välja printitult kui ka ekraanilt. Otsustasin nõu pidada samal hetkel minuga tööruumis viibiva kolleegi Emilie Kirsiga, kellel oli minust erinev arvamus: silm on samuti osa maskist ning auk on väike, sarnaselt parema poolega. Ta pakkus välja panna fail *photoshopi* rakendusse ja heledamaks teha, lootusega, et vormi kuju tuleb nii paremini välja. Kahjuks ei andnud katse meile täpsemaid vastuseid. Otsustasin kirjutada kunstnikule, üle küsida, mis tema originaalselt mõtles ning samal ajal muude asjadega tegeleda. Järgmiseks päevaks sain vastuse teha silma auk peab jääma suur.

Pärast modelleerimist oli järgmiseks sammuks plastiliini viimistlemine ehk siledaks tegemine ning vaseliiniga katmine, et vormi järgmise sammu jaoks ette valmistada. Terje Kiho tunnis õppisime tegema papjeemašeeaga makse. Papjeemašee on paberist ja liimist loodud mass, kas neid kokku segades või vaheldumisi teineteise peale ladudes. Tulemuseks on tugev aga kerge materjal, mida tihti butafoorias kasutatakse. Terjel oli oma meetod papjeemašee ladumiseks: katta vorm vaseliiniga, et paber selle külge kinni ei jääks, laduda esimene kiht paberit vormile ainult veega, kiht paberit liimiga ja kiht riidet, korrata 4-5 korda. Sellise meetodiga jääb mask tugev ning tuleb murdumata vormi küljest lahti. Samas aga ohverdab selle meetodi kasutamine mõningad peened detailid, mis tuleb hiljem uuesti peale modelleerida. Otsustasin võimalikult detailse tulemuse saamiseks läheneda papjeemašee loomisele veidi teisiti, kasutades samu materjale: ajalehed, PVA liim ning puuvillane riie.

Alustasin samamoodi, ladudes ühe kihi paberit ainult veega. Selle peale panin veel ainult kaks kihti paberit ning jätsin kuivama. PVA liim on täielikult kuivanud pärast 24 tundi, seega tulin maski juurde tagasi järgmisel päeval. Papjeemašee vormi küljest lahti saamine on selle meetodiga tülilikam, kui paberi ja riidega paksemalt ladumisel, kuna see ei ole veel väga

tugev ning rebeneb kergesti. Et maski tervelt vormi pealt kätte saada, hakkasin ääre alt vähehaaval plastiliini eemaldama, kuni õhk maski all pääses ning tervikuna vormi pealt maha tuli. Mask rebenes vaid ühe koha pealt lõua juures, mille paikasin liimi ja paberiga kohe kinni. Et maskile tugevust anda, kuid samas detailset vormi säilitada, ladusin ülejäänud papjeemašee kihid maski sisemisele poolele. See ka kiirendas tööprotsessi, kuna sissepoole ladudes ei pea pöörama sama palju tähelepanu vormi täpsusele. Tuleb vaid vältida teravaid nurki, kuna näitleja peab maski enda näo lähedal kandma.

Foto 3. Papjeemašee mask enne silma aukude väljalõikamist

Maski tugevdades keskendusin eriti sarvede kinnituskohadele. Esialgse info järgi olid maskile sarved juba Gröönimaal olemas ja need oleks vaja olnud kohapeal maski külge kinnitada. Kuna ma ei teadnud täpselt kui suured või rasked need sarved on, tegin maski ka üleüldiselt tugevamaks, kui tavaliselt, et anda sellele parim võimalus võõraid sarvi kindlalt kanda. Hiljem selgus, et olemasolevad sarved olid liiga rasked näitlejale peas kanda, võttes arvesse ka ülejäänud kostüümi raskust. Seega meisterdasin ka sarved ise. Sellest kirjutan lähemalt peatükis 2.2.

Papjeemašeeega alustades tegin valiku silmade ja suu avad hiljem välja lõigata, selle asemel, et veeta pikka aega ettevaatlikult nende ümber paberit ladudes. Selleks hetkeks, kui ma olin esialgse maski vormi pealt ära võtnud ja hakkasin sissepoole riidet ja paberit lisama, olin ma selle plaani juba unustanud. Ainult liimi ja paberiga tehtud papjeemašeed on lihtne kipsinoaga lõigata, kuna see kuivab täielikult kõvaks. Kui sinna vahele aga laduda riie, muutub lõikamine aga raskemaks. Paberilehte on palju lihtsam noaga lõigata, kui riidetükki.

Siiski muutis liim riide piisavalt kõvaks, et sain veidi vaeva nähes augud lõigatud. Nende ääred jäid aga riidekiududest karvaseks, ka pärast kääride ning teravama noaga lõikamist.

Kui mask oli tugevdatud, lõplikult kuivanud ning silma ja suu avaused välja lõigatud, alustasin viimistluse esimese sammu, pahteldamisega. Selleks, et pahtel siledamalt pinnale kanda ning hiljem lihvimiseks kuluvat aega vähendada, tuleb pahtlit peale kanda õhukeste kihtidena, samal aja märja sõrmega siludes. Katsin kogu maski pinna pahtliga ning lasin kuivada. Siin tuligi mulle takistuseks silma- ja suu aukude külgede lihvimine. Kuna nende äärte pind oli ebaühtlane, ei saanud õhuke kiht pahtlit seda parandada. Siinjuures toon välja teise õppetunni: tee alguses korralikult, siis läheb viimistlus lihtsamalt. Halvasti tehtud tööd hiljem parandada on palju keerulisem, kui alguses teha aeglasemalt, aga korralikult.

Pärast pahteldamist ja lihvimist oli aeg hakata maski maalima. Siin kasutasin tehnikat, kus alumised kihid värvitakse tumedamate toonidega ning pealmised heledatega. Nii jääb alt tume värv kumama ja tekitab vormile varjukohti, mis omakorda teevad objekti ruumiliseks. Värvu kandsin peale tiheda švammiga, et maski tekstuur jääks võimalikult sile. Nii alustasingi peaaegu mustast tumepruunist ning liikusin kiht kihi haaval edasi heledamate poole. Silmalohud, nina- ja suualuse osa ning mõned sügavamad vaod jätsin peaaegu täielikult tumedaks. Väga heledat tooni lisasin ainult ninaseljale ning kulmukaarele. Viimasena maalisin pintsliga õrnalt peale puidutekstuuri. Tagasi vaadates oleks seda võinud teha julgema käega, kuna lava pealt on näha ainult tugevad kontrastsed jooned. Hiljem lavastusest pilte vaadates sain ka teada, et mask oli laval võrdlemisi hämaras, mis kaotab õrna maalingut veel enam.

Foto 4. Maski värvimise protsess

3.2 Sarved

Järgmiseks etapiks maski loomeprotsessis oli sarvede meisterdamine. Kuna esialgne plaan kasutada Gröönimaal asuvaid olemasolevaid sarvi kukkus läbi, pidin kiiresti välja mõtlema uue lahenduse. See häiris minu tööplaane, sest mul oli täpselt välja arvestatud, milliste asjadega ma järjest tegelen. Nüüd oli ülesandeks välja mõelda, kuidas luua nii keeruline kuju nagu selleks on põdrasarved ja kuidas need tugevalt maski külge kinnitada.

Pärast juhendaja Eero Ehalaga nõu pidamist otsustasin katsetada traadist karkassi loomist ning selle ümber sarvede ehitamist, kuna tema oli sarnasel viisil hiljuti täpselt samamoodi põdrasarvi loonud. Karkassi eitasin kahte erinevat tüüpi traadist: jämedamast traadist, mis oli sarve tüveks ning peenematest ja kergemini vormitavatest traatidest, millest said sarve harud. Siinjuures proovisin järgida täpselt kunstniku kavanditel olevate sarvede kuju ning otsisin juurde ka lisamaterjale, et saada hea ettekujutus põdra sarve kujust.

Järgmisena sammuna katsin kogu karkassi vahtliimiga. Tegin just sellise valiku, sest vahtliim kuivab kõvaks, aga õhuliseks. See käitub peaaegu samamoodi nagu penoplast (penoplastist rohkem peatükis 4.1), mis on butafoorias laialdaselt kasutatud materjal suurte vormide loomiseks. Olles varasemalt Külli Tamjärve kujude ehitamise kursusel penoplasti ja liimvahtu sarnasel eesmärgil kasutanud, tundsin, et just see on õige valik vajalike tulemuste saavutamiseks. Kuivanud vahtu on lihtne noaga õigekujuliseks vormida. Lisaks saab seda alati vajalikesse kohtadesse juurde lasta, kui vale koha pealt midagi murdub, saab liiga palju maha lõigatud või kui on vaja vormiga liikuda teises suunas. Kui pärast vormimist katta vaht PVA liimi ja paberiga, kuivab see väga tugevaks. Just sellist tulemust oligi sarvede jaoks tarvis, et vältida vigastusi nii sarve peenemate osade juures kui ka lihtsalt keskelt murdumist.

Foto 5. Katmata vahtliimist sarved

Sarvede paberiga katmine oli oodatust mahukam töö, kuna vorm oli mahuline ning seal esines palju peeneid vahesid ja väljaulatuvaid detaile. Lisaks on ümaratele vormidele keeruline paberit peale liimida nii, et ühtegi serva lahti ei tule. Katsin sarved PVA liimi ja ajalehtedega, viimasena õhukese kihi majapidamispaberiga, et pind jääks põdrasarvedele omaselt karvane. Sarved tulid välja robustsemad, kui plaanisin. Selles mängiski suurt rolli ajalehepaberiga katmine. Kui ma teeks samu sarvi uuesti, jätaks ma selle etapi üldse vahele ja kasutaks vahtliimi katmiseks ainult PVA liimi ning majapidamispaberit. Viimast laoks peale kaks või kolm kihti, et sarved jääksid ka tugevad.

Järgmiseks sammuks oli sarvede maalimine. Siin kasutasin sama meetodit, mis maski maalimise juures: alustasin tumedamate toonidest ning liikusin heledamate poole. Värv valisin samuti kunstniku kavandi järgi. Proovisin saavutada kollakat-beežikat tulemust mõne punasema kohaga. Heledate beežide toonide segamine on minu jaoks alati olnud keeruline. See on väga hell värvitoon, mis reageerib ekstreemselt igale väiksele värvilisandile. Sarvi värvides veetsingi suurema osa ajast sobilikke värve segades, mitte sarvi värvides. Siin osutusid taksituseks paberi servad, mis ei olnud ümber sarve ümara vormi korralikult kinni jäänud ja turritasid välja. Proovisin neid värviga peita, kuid lõpuks pole suure lava peal nii väikseid detaile näha.

Eelviimaseks ülesandeks oli sarvede maski külge kinnitamine ja kinnituskoha viimistlemine. Sarvi tehes jätsin mõlemale poolele jupi traati välja, et saaksin neid hiljem kasutada kinnitustega. Ma ei saanud traati läbi maski õmmelda, kuna see oleks maski esiküljel liiga palju tähelepanu tõmmanud. Õmblus oleks jäänud täpselt maski kõige siledama pinna peale. Lisaks oli sarve tüve traat liiga jäme, et seda mõne kurvi vahele peita. Otsustasin Sarved maski külge liimida. Kuna ainult liimist ja paberist oleks siin liiga väheks jäänud, kasutasin ka siin liimvahtu. Paigutasin sarved maski sisemisele poolele õigete kohtade peale, panin nende alla puuklotsid, et need paigast ei liiguks ja lasin liimvahtu täis. Pöörasin erilist tähelepanu, et traat oleks vahuga täielikult ümbritsetud. Kui vaht oli ära kuivanud, lõikasin üleliigse vahu kipsinoaga maha. Edasi katsin allesjäänud osa PVA liimi ja riidega, sarnaselt nagu tegin enne ka sarvedega. Tahtsin olla kindel, et sarved kõvasti maski küljes kinni on ja kogemata küljest ära ei murduks.

Kõige lõpus tegin viimased viimistlused maski esiküljel. Tegin maski ja sarvede vahelise liimvahust ülemineku sujuvamaks, katsin paberi ja pahtliga ning lihvisin siledaks. Seejärel maalisin nii maskile kui sarvedele viimase kihi värvi. Viimase sammuna katsin maski

poolmati lakiga, et värv maskilt maha ei kooruks. Lisasin maski sisemisele poolele ka poroloonist pehmendused, juhuks, kui näitleja seda oma näole väga lähedal kannab.

Foto 6. Värvimata mask

Foto 7. Maski lõpptulemus

4. Nuku tööprotsess

Suurem osa minu lõputöö praktilisest osast oli nuku loomine, kuna see koosnes väga paljudest erinevatest liikuvatest ja lahtikäivatest osadest. Selles peatükis kirjeldan nuku loomise protsessi mitte kronoloogilises järjekorras, vaid nuku osade järgi. Olen peatüki jaganud kolmeks osaks: nuku keha ja jäsemed, nägu ja pea, riided ja viimane viimistlus.

4.1 Nuku keha ja jäsemed

Nuku keha osas oli palju kriteeriume, millele see vastama pidi. See pidi olema kerge, kuid vastupidav, lohuga selja poolel, kus näitleja saab varre otsas olevat pead liigutada. Nuku kaela osas pidi olema ava, kuhu saab asetada varrega nuku pea, nii et see käiks ära, kuid seisaks ka ise püsti. Jäsemed pidid olema pehmed, liikuvad ning küünarnukist ja põlvest lihtsalt lahti käidavad. Valmistasin nukku varasemalt sama lavastuse jaoks kasutatud nuku näitel.

Kui ma mõtlen sõnale kerge, siis esimese asjana tuleb pähe varaform. Varaform on võrgu struktuuriga plastik, mida saab kuumust kasutades vormida soovitud kujusse. Jahtudes see taheneb ja hoiab oma kuju. Sellele jääb siiski veidi elastsust ning ei kuiva täiesti kivistõvaks, mis muudab materjali ka tugevaks. Varaformile on kõige lihtsam kuju anda kastes selle kuuma vette ning laotada see eseme peale, mille kuju on soovitud saavutada. See võtab eseme

üldise kuju, kuid kaotab ära peenemad detailid. Selle tõttu ongi seda materjali hea kasutada aluskihina, mille peale hakata detaile ehitama.

See materjal tundus nuku keha loomiseks ideaalne: väga kerge, tugev, lihtsasti vormitav ning selle külge on lihtne jäsemeid kinnitada. Keha tegemist alustasin originaalse nuku mõõtmisega. Sealjuures võtsin arvesse, et ma plaanisin varaformi katta porolooniga, mis annab veel mahtu juurde. Samuti arvestasin, et originaalne nukk oli tehtud veidi teiste tehnikatega, mis minul plaanis oli. Sellel nukul oli puidust karkass, mille ümber oli vormitud poroloonist keha. Minu plaan oli teha terve keha varaformist ning hiljem katta porolooniga.

Otsustasin keha vormi teha plastiliinist ning varaformi selle peale laotada. Esimesena katsetasin seda meetodit väikse plastiliinist palli ja varaformi ribaga. Soovisin veenduda, et kuum varaform plastiliini külge kinni ega sellest läbi ei sula. Proovi käigus probleeme ei tekkinud ning alustasin plastiliinist keha kuju modelleerimisega. Keha oli lihtsa kujuga, ilma realistlikke kumerusteta. Otsustasin võtta sama vormi pealt nii keha eesmise kui ka tagumise külje ning need pärast omavahel kokku sulatada. Pärast varaformi tahenemist avastasin, et keha jääb liiga elastne, kuna keha kuju oli liiga peenike ja piklik. See ei oleks olnud heaks aluseks kõigele muule, mis sinna külge kinnitada tuli. Otsustasin mitte selle mõttega edasi minna ja midagi muud proovida.

Järgmine kerge materjal, mille ma ette võtsin, oli vahtpolüstürool ehk penoplast. Penoplast on jäik õhuline ehitusmaterjal, mida kasutatakse butafoorias tihti. Seda on lihtne kuuma- ja kipsinoaga lõigata ning vajadusel saab vahtliimiga kujule tükke juurde liimida. Kui see katta pärast PVA liimi ja paberiga, muutub see kõvaks. Sama tehnikat kirjeldasin ma peatükis 2.2 maski sarvede loomise juures. Nuku keha valmistamiseks valisin laost välja sobiva tüki penoplasti, joonistasin sellele keha kuju ning hakkasin lõikama.

Foto 8. Penoplastist keha algus

Penoplastist kuju välja lõikamine nõuab kindlat visuaalset mõtlemist ja kujutlusvõimet. Olles varem Külli Tamjärve butafooria kursusel penoplastist kuju teinud, mäletasin, kuidas ma vaatasin alguses seda suurt penoplastist ristahukat ning ei suutnud välja mõelda, millisest otsast alustada. Selleks, et saada tüki seest kätte õige kuju, tuleb igale küljele joonistada vastav vaade. Seejärel saab üleliigse penoplasti kuuma noaga maha lõigata ning edasi detailide juurde minna. Just selle protsessi juures peabki kasutama kujutlusvõimet, et näha tüki sees seda objekti, mis soovitakse välja lõigata. Nuku keha oli aga lihtsa kujuga ning selle välja lõikamisega ei läinud kaua. Lõikasin nuku seljale sisse ka lohu, kus kohast näitleja saab nuku pead kontrollida. Seejärel katsin kogu keha paberi ja PVA liimiga, et see tugevaks muuta. Kõige peale liimisin kihi riidet, et teha keha veel tugevamaks ning muuta see visuaalselt neutraalsemaks, sest kirju ajalehe pind võib jääda riiete alt paistma. Nii on ka näitlejal nukku meeldivam vaadata.

Enne kui kehaga sai edasi minna, oli ülesandeks välja mõelda, millise meetodiga käsi ja jalgu teha. Siinjuures pidi arvesse võtma seda, et need peavad olema kergesti manipuleeritavad ning käima küünarnukkide ja põlvede juurest lahti. Selleks pidasin nõu juhendajaga ning arutasime läbi erinevaid meetodeid: ehitada liigete mehhanism, kinnitada need krõpsudega või trukkidega. Sellise mehhanismi ehitamine, mis oleks kindlalt kinni, kuid oleks samas lihtsalt lahti võetav, ei tundunud mulle optimaalse lahendusena. Lisaks ajale, mis selliste liigete ehitamiseks läheks, oleks taolise süsteemi välja mõtlemine liiga keeruline. Teiseks variandiks olid krõpsud. Neid on lihtne kinnitada ja kasutada, kuid miinuseks on vali hää, mis need lahti tegemisel teevad ning kiire kulumine. Viimasena kaalusin õmmeldavaid trukke. Kuna neid on mitmeid erinevaid sorte, need on usaldusväärsed ja kerged kasutada, otsustasingi just trukkide kasuks.

Käed ja jalad ise tegin puidust pulkadest, mille ümber õmblesin naha värvi riidest ümbrise ning täitsin vatiiniga. Selleks, et käsi keha külge kinnitada, saagisin pulga tippu lõhiku, mille vahele liimisin nahariba. Siin kasutasin PVA aremel tixo liimi selle kiirema kuivamisaja tõttu. Kordasin sama iga liigesega, mis keha külge kinnitus. Seejärel tegin naaskliga nahariba teisele poolele augud, et need traadiga penoplastist keha külge õmmelda. Samuti tegin keha sisse naaskliga augud ette, kuid traat ei läinud neist iga kord ilusti läbi. Seetõttu lõhkusin õla paari koha pealt ära. Tundsin, et ainult õmblemisest kinnituseks ei piisa ning liimisin ka õmblusid üle PVA liimi ja paberiga. Lõpptulemus jäi väga tugev.

Nuku nahale õiget värvi kanga leidmine oli oodatust keerulisem. Kõigepealt vaatasin läbi butafooride töökoja lao kangavarud. Sealtsin leidsin kahte erinevat kangast, millest üks oli liiga tume ja teine liiga hele ja jäik. Heleda kangaga otsustasin teha ühe proovikäe, et

katsetada ostetud truki tugevust ning üleüldist õmblemise meetodit. Otsustasin käed õmmelda lihtsal meetodil: lõikasin kangast välja tüki, mille serv oli sama pikkusega, kui nuku käe diameeter (pluss õmblusvaru) ja õmblesin kaks äärmist serva kokku. Seejärel õmblesin kokku käe ülemise osa ning panin selle sisse puidust pulga. Täitsin käe vatiiniga, õmblesin kokku alumise osa ja kinnitasin truki. Proov tuli hästi välja ning otsustasingi nuku käed niiviisi valmistada. Ainukeseks mureks oli truki tugevus: see ei hoidnud käe osi piisavalt kõvasti kinni. Otsustasin kangast ostma minnes küsida käsitööpoest ka uusi tugevaid trukke. Nahaks kasutatav kangas pidi olema õiget värvi, kuid samas ka õigest materjalist. Kuna minu nukk pidi näidisega lõpuks sarnane välja nägema, ei saanud ma kasutada täiesti teist tüüpi kangast. Otsustasin trikootaži kasuks, kuna olen varem sama tüüpi kangaga õmmelnud ning tean, kuidas see käitub. Lisaks on trikootaž veniv ning saadaval mitmetes erinevates värvides. Õnneks leidsingi esimesest kangapoeist õiget värvi kanga ja samuti tugevad trukid.

Foto 9. Erinevad kangad. Keskmine päris käe värv

Uue kangaga jäsemeid tehes sattusin uue probleemi ette: kui vatiini panna veniva kanga sisse, jääb see tombuline. Selleks, et saavutada ühtlast tulemust, peab vatiini väga palju siluma ja ringi liigutama. See muutis jäsmete tegemise protsessi väga aeglaseks: ütles, et suurem osa ajast läkski vatiini õigele kohale paigutamisele. Nägin erilist vaeva osadega, mis kleidi alt paistma jäid. Ka uued trukid olid täpselt õige tugevusega. Trukid õmblesin mõlema jäseme tippudesse, mis moodustasid kokku pannes liigese.

Viimaseks ülesandeks keha ja jäsemete juures oli teha käe- ja jalalabad. Käed olid teoorias võrdlemisi lihtsad. Lõikasin kangast välja kaks käekujulist tükki ja õmblesin mööda piirjoont kokku. Sõrmede kuju õmblesin pärast käsitsi ning täitsin vatiiniga. Seejärel õmblesin käelaba käsivarre külge. Selle juures oli minu suurimaks probleemiks käte suuruse õigeks saamine. Õmblesin sama kätt kolm korda uuesti, tehes seda iga kord suuremaks ning lõpuks tundus see ikka liiga väike. Kuigi ma mõõtsin täpselt originaalse nuku käsi, tuli erinevus minu õmblemise stiilist. Ma mõõtsin ainult käe pikkust ja laiust, võtmata arvesse, et käsi on kolmemõõtmeline ja osa sellest ruumist läheb ka kõrgusesse. Otsustasin lõpuks, et mul ei ole rohkem aega kätega tegeleda ning tegin kolmandale käele ka paarilise. Originaalse nuku käed olid samuti proportsionaalselt väiksemad ning niiviisi olid nad sarnasemad.

Jalalabadega oli samuti palju tööd. Originaalil oli jalalaba sisse ehitatud puidust karkass, luues jala säärega "L" kuju. Arvasin, et ilma karkassita ei jää jalg ilusti seisma. Laos ringi tuulates ei leidnud ma sobiva suurusega puutükke, ka suuremad plaadid olid liiga jämedad. Otsustasin kasutada tavalist pappi, kleepides tixo liimiga jala karkassi külge kaks kihti. Selle ümber õmblesin sarnaselt kätega jalale ümbrise. Jätsin kanna poolele rohkem ruumi, arvestades jala kumerusega. Tegin jala ümber U-kujulise õmbluse kanna ühest poolest ümber varba teise kanna pooleni. Panin selle "soki" jalale ümber, täitsin vatiiniga ning õmblesin jalaga kokku. Siinjuures ei lisanud ma vatiini jala talla poolele, sest see jäi liiga kumer. Ka jalga tegin uuesti kolm korda, kuna suurus ei tulnud päris õige. Õmblesin jalgadele juurde ka varbad, kuna sellel versioonil nukust pidid jalanõud jalast ära käima.

Foto 10. Nukk valmis käte ja jalgadega. Jalalabad on veel lõpetamata

3.2 Nuku nägu ja pea

Otsustasin nuku näole läheneda samamoodi nagu sarvedega maskilegi. Mõõtsin ära originaalse nuku näo ning modelleerisin näitleja näo järgi uuele nukule näo. Seekord kasutasin modelleerimiseks ühte värvi plastiliini ja see tegi vormi nägemise tunduvalt lihtsamaks. Näo vorm oli lihtne, suurem osa detailidest seisnesid näo maalingus. Ka papjeemašee tegin sama meetodiga kui maski juures. Ladusin kolm kihti ajalehepaberit ja PVA liimi, lasin sellel kuivada. Seejärel võtsin näo vormilt maha ning ladusin sisemisele poolele veel paberi ja riide kihte. Seekord lõikasin enne riide lisamist silmaaugud välja. See oli eriti tähtis, kuna nuku näol jäävad ebatäpsused palju rohkem silma, kui ebamäärase kujuga puidust maskil. Pärast seda pahteldasin ja lihvisin näo siledaks. Hiljem arvas kunstnik, et nuku huuled võiksid veidi teistsugused olla. Otsustasin teha plastiliinist uued huuled ja katsin need paberi ja PVA liimiga. Kuna huulte tegemiseks kulub väga vähe plastiliini, ei muuda see maski raskeks ega kuku hiljem küljest ära. Suuremamahuliste muudatuste tegemiseks see meetod ei sobiks.

Foto 11. Papjeemašest nägu originaali kõrval

Foto 12. Papjeemašest nägu varaformist pea küljes

Nuku pea otsustasin teha varaformist. Butafooride laos oli olemas peaaegu täpselt õige kujuga plastmassist pea, mille pealt oli ideaalne vormi võtta. Kuna see pea oli veidi liiga suur, korrigeerisin pea kuju hiljem kuumapuhuriga, voltides mõned kohad teineteise peale. Siinjuures sain ära kasutada kõik varaformi, mis mul keha katsetamise peale kulus. Näo varaformi külge kleepimiseks kasutasin tixo liimi. Panin kihi liimi näo sisemisele ja pea välimisele poolele, ootasin soovitatud 15 minutit ja kleepisin pooled kokku. Samuti ühtlustasin näo ja pea vahelist üleminekut, et hiljem varaform paruka alt välja paistma ei jääks. Pikendasin nii juuksejoont kui ka kaela. Katsin ka selle osa pahtliga ning lihvisin siledaks. Seejärel hakkasin nukule nägu maalima. Näo põhja tegin sama meetodiga, millega maskigi, alustades tumedamate toonidest ja liikudes heledamaks. Kui olin näo põhjaga rahul, hakkasin sellele detaile maalima. Kõige olulisemad kohad selle juures olid kulmud, silmad ja huuled. Lisasin varje veel kaelale ja silmaaukudele.

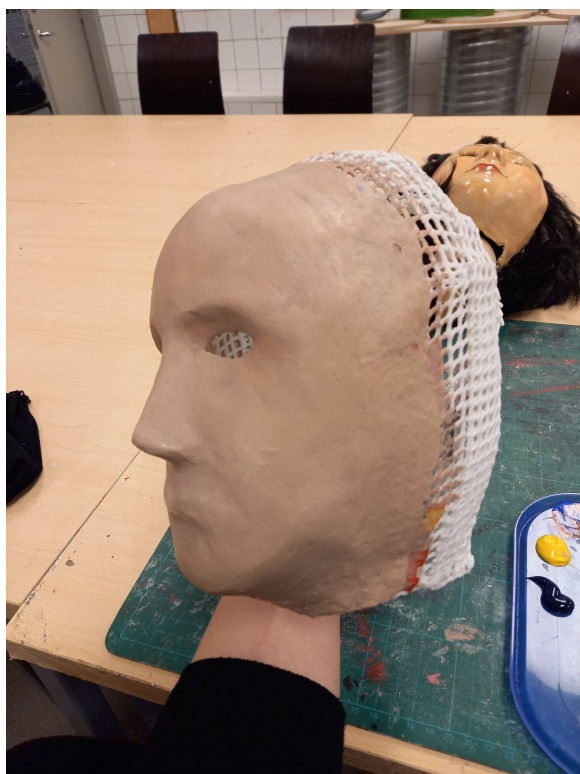

Foto 13. Nuku näo maalimise protsess

Foto 14. Maalitud nuku nägu koos parukaga

Selleks, et näitleja saaks pead liigutada, oli see tarvis kinnitada pulga külge. Otsustasin ka siin kasutada liimvahtu, kuna see kuivab kõvaks ja täidab ära tühja ruumi. Lisaks on see väga kerge, nii et peale ei lisanduks liigset raskust. Asetasin pulga väikse kõrgenduse peale, et see jääks pea sees õige koha peale ning lasin selle ümbruse vahtu täis.

Olin ettevaatlik mitte lasta kogu pead vahtu täis, kuna pidin sinna sisse ehitama veel silmade mehhanismi.

Selleks, et silmade mehhanismi ehitada, lõikasin nuku pealaele augu. Selleks, et mehhanismi ehitada, otsisin inspiratsiooni internetist. Lõpuks otsustasin võrdlemisi lihtsa lahenduse kasuks. Pea meeleskohtade vahele on kinnitatud pulk, mille küljes on silmad. Silmade taga on U-kujuline traat (traat just sellepärast, et hiljem saaks silmad pea sisse kinnitada), mille tipud on silmade taha kinnitatud. Nuku lõua koha peale on kinnitatud vedru, mille külge on omakorda seotud pael. See pael on seotud U-kujulise traadi külge ja läheb üles pealaele kinnitatud konksust läbi ning pea taga olevast avausest välja. Seda paela tõmmates liiguvad silmad allapoole tõmmates omakorda ka vedru pingule. Paelast lahti lastes tõmbab vedru tagasi kokku ning silmad lähevad oma originaalpositsiooni tagasi. Nii saab paelast tõmmates silmi pilgutada.

Foto 15. Poolikud silmad

Foto 16. Valmis silmade mehhanism seestpoolt

Silmad tegin poest ostetud penoplastist pallidest ning pulgana kasutasin tavalist grilltikku. Mõtlesin, et kinnitan pulga pallide külge moment liimiga, kuna see kuivab kiiresti ja hoiab ka kõvasti kinni. Avastasin aga, et moment liim sulatab penoplasti ja sellest ideest ei tulnud midagi välja. Õnneks oli mul pallikesi veel ning katsetasin uuest PVA liimiga. Siin

tekkis mul probleem silmade õige koha peal paigal hoidmisega, kuna PVA liim kuivab kaua. Pärast liimi kuivamist kindlustasin ühenduskohad liimi ja riidetükkidega. Seejärel pahteldasin selle osa silmadest, mis pärast paistma jääb ning lihvisin siledaks. Värvimiseks kasutasin akrüülvärve ning lakkisin need üle läbipaistva küünelakiga. Küünelakk jätab pinna väga läikivaks, mis annab silmale sära. Viimasena kinnitasin silmad pea sisse, pigistades traati veidi kokku, et asetada pulga otsad meelekohtadel olevatesse aukudesse. Seejärel liimisin silmalau peale kunstripsmed, et silma pilgutamine oleks veel efektsem.

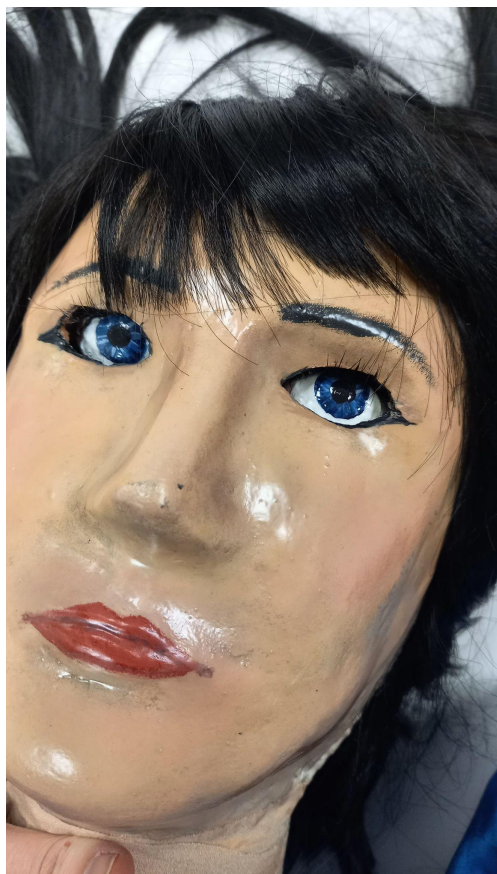

Foto 17. Nuku silm lähedalt. Fotol nägu värskelt lakitud

3.3 Nuku riided ja viimistlus

Nukule oli tarvis õmmelda kaks kleiti, mis peegeldaksid näitleja enda kleite. Üks oli helesinisest trikootaazist ning teine tumesinisest jäigemast materjalist. Mõlemad kangad saatis kunstnik mulle posti teel. Neel olid ülejäägid näitlejale tehtud kleitidest. Kuigi olin õmblemisega varem tegelenud, ei olnud ma kunagi midagi nii keerulist teinud. Kuna kangast oli vähe, otsustasin enne päris kleidi õmblemist teha prototüübi.

Alustasin helesinisest kleidist. Selle ülemine osa oli kõige keerukam osa kogu õmblustööst. Mõõtsin nuku pealt vöökohta übermõõdu ning pikkuse õlast vööni. Siis

lõikasin valgest puuvillasest riidest välja kleidi ülemise osa jaoks neli paneeli: kaks eesmist ja kaks tagumist. Ma ei teinud kleidi seljaosa ühest tükist, kuna kleit pidi selja pealt lahti käima. Need kinnitused tegin riidele kleebitavate krõpsudega. Nii oli kleiti lihtsam seljast ära saada. Traageldasin need käsitsi kokku ja proovisin nukule selga. Kõik istus väga hästi ning otsustasin lõigata samad paneelid välja õigest riidest jättes 1cm õmblusvaru. Riidet nukule proovides avastasin, et see on liiga õhuke ja jääb läbi paistma. Otsustasin vähemalt kleidi ülemise osa teha kahekordse riidega. Õmblesin kõik tükid omavahel kokku, jättes augud pea juurde, vöökohale ja kätele. Õmmeldes panin kokku paneelide välimised pooled, et pahupidi pöörates jääks õmblused sisse poole.

Järgmisena õmblesin kleidile seeliku. Plaanisin alguses teha ringikujulist seelikut. Kui selline seelik lamedalt põrandale laotada, moodustab see kaks ringi: suurem ring seeliku alumisest servast ja väiksem ring seeliku vöökohast. Kahjuks ei olnud mul selle tegemiseks piisavalt riidet. Seelik pidi olema piisavalt pikk, et ulatuda nuku jalgadeni. Otsustasin seeliku osa teha ainult ühekordse riidega, muidu ei tuleks riidest välja. Seetõttu otsustasin seeliku õmmelda kokku kahest võimalikult suurest paneelist, et saavutada maksimaalne voolavus. Võtsin uuesti nuku vöökoha mõõdu ning jagasin selle kaheks. Ka siin tegin enne puuvillasest kangast prototüübi. Seda nukule selga proovides avastasin, et vöökoht tuli liiga kitsas ning seelik ei mahtunud selga. Selle asemel, et hakata ajusid ragistama ja arvutama, kuidas kõige õigem sellise seeliku jaoks mõõte arvestada oleks, lõikasin prototüübi ülemisest osast tükk tüki haaval kangast maha, kuni seelik oli paras. Seejärel lõikasin sama kuju välja paberist, et saaksin kahte seeliku poolt kangale paigutada ja väljalõikamiseks kõige optimaalsema positsiooni leida. Siin jätsin õmblusvaru 1.5cm. Panin seeliku paneelide välimised pooled omavahel kokku ja õmblesin külgmised servad. Seejärel voltisin seeliku alumise serva sentimeetri jagu sisse poole ja õmblesin ka selle kokku. Tegin nii, et jääks ilus sirge äär ning et kangas ei hakkaks hargnema. Seejärel õmblesin seeliku osa särgi osa külge. Seda tegin käsitsi, kuna mõne koha peal kattus väga mitu kihti kangast ja õmblusmasina nõel ei oleks sellest läbi läinud.

Viimasena õmblesin kleidile varrukad. Selleks otsisin enne internetist varruka lõike ning tegin selle nuku mõõtude järgi. Varrukat õmmeldes on õmblus õla koha pealt pikem kui kaenla alt. Otsustasin ka varrukad teha kahest paneelist, et vältida pikaajalist mõõtmist ja arvutamist. Selle kleidi varrukatel oli ka omapära: varruka välimine külg oli allservas pikem kui sisemine. Lõikasin välja õige suurusega paneelid ja õmblesin need kokku. Nagu ka seelikul, õmblesin varruka alumise serva sentimeetri jagu sisepoole. Kinnitasin varruka kleidi külge käsitsi, kuna sellist õmblust ei olnud võimalik masinaga teha ilma varrukat kinni

õmblemata. Viimaseks sammuks oli õmmelda kleidile vöö. Selleks lõikasin riidest välja pika riba, õmblesin mööda pikka äärt kokku jättes otsad lahti ja keerasin pahupidi. Kinnitasin selle kleidi külge õmmeldes ainult läbi vöö esimese kihi, et õmblus väljastpoolt näha ei jääks.

Foto 18. Krõpsudega kleidi selg.

Foto 19. Valmis kleit eest

Järgmisena alustasin tumesinise kimono-stiilis kleidi. Siin oli mul kasutada veidi rohkem kangast, seega sain suurema osa kleidist teha ühest tükist. Jaotasin kleidi keskelt pooleks, kuna kleit pidi tagant täielikult lahti käima ning seest sellise mulje jätma. Õmblesingi kleidi põhiosa kahest identsest poolest, mis algas kleidi alumisest servast, läks piki teed üle õla alla kleidi tagumise alumise servani. Kleidi kaelusele õmblesin juurde tüki kangast, et jätta väljapoole volditud mulje. Kleidi tagumisele poolele lisasin kleebitavad krõpsud, et see kinni püsiks, kuid oleks kergesti lahtikäidav. Kui kleit lahti võtta, siis see nägi välja nagu tagurpidi hommikumantel, mis käib lahti hoopis tagant poolt. Järgmise õmblesin varrukad täpselt sama meetodiga kui esimesel kleidil, võttes arvesse varrukate omapära. Need varrukad olid õla ümbert kitsamad ning alt laiad ja ristkülikukujulised. Viimaseks osaks selle kleidi juures oli lai vöö. Ka sellele tegin taha krõpsuga kinnituse, et kleidi selga panemine ja äravõtmine lihtsamaks teha.

Teist kleiti oli tunduvalt lihtsam õmmelda kui esimest, kuigi see tundus alguses palju keerulisem. Kui mõlemad kleidid siiski osadeks lahti võtta, tuli välja, et esimene kleit nõudis

palju rohkem tööd, kuna koosnes rohkematest osadeks. Siinjuures mängis rolli ka kindlasti kogemus, mille sain esimese kleidi õmmlemisest. Ma teadsin juba, kuidas varrukaid õmmelda ning kuidas on kõige optimaalsem kleiti osadeks jaotada.

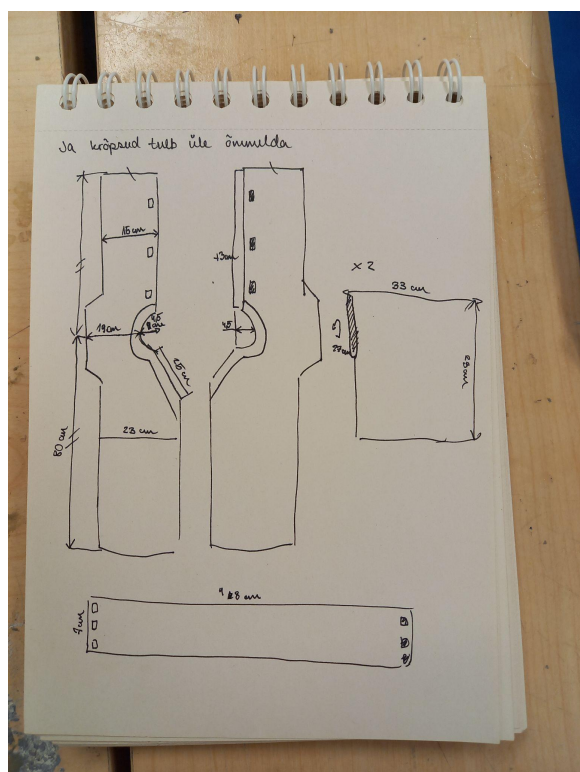

Foto 20. Kimono kleidi joonised

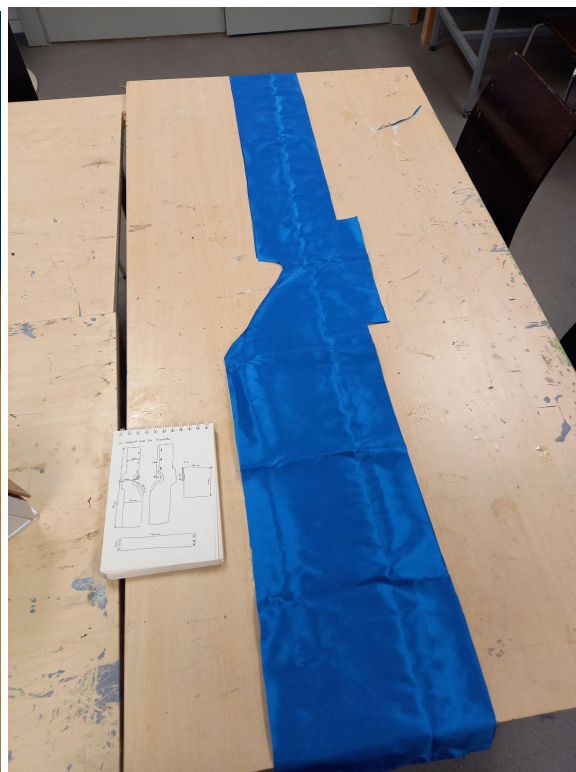

Foto 21. Kimono kleidi ühe poole lõige.

Edasi tegelesin nuku viimistlusega. Üheks viimaseks ülesandeks jäi nuku õlgade vahele puuliistu kinnitamine. Liistu keskel on auk, kuhu toetab nuku pea ja kus kohast näitleja saab seda kontrollida. Siin kasutasin kõige enam ära Eero abi, kuna puidu saagimiseks on kõige otstarbekam kasutada ära butafooride toa kõrval asuvat puidutöökoda. Seal on olemas erinevad saed, millega saab kergesti puidust sobiva kujuga tüki välja saagida. Lõikasin puidutüki välja täpselt selle kumeruse järgi, mille olin nuku seljale teinud. Selle sisse puurisime umbes 7 sentimeetrise augu, kus kohast läheb läbi nuku pea pulk. Kinnitasin puiduklotsi keha külge PVA liimiga. Pingutasin puidutüki üle kanga, et see jääks väga kindlalt kinni.

Olles nuku täielikult valmis teinud ja kokku pannud, katsetasin kuidas nuku pead liigutada on. Seda tehes avastasin, et lohku, mille ma selja sisse tegin, on käe jaoks liiga väike. Lõikasin riide selja koha pealt lahti ning kaevasin augu sügavamaks. Kindlustasin selle taas liimi ja riidega. Kleepisin lohku veel porolooni, et näitlejal oleks mugavam nuku pead liigutada. Kõige viimase sammuna kinnitasin nukule pähe paruka. Selleks kasutasin moment

kiirliimi ja kinnitasin paruka äärmist õmblust pidi pea külge. Lisadesse lisasin ka fotod nukust ja maskist Gröönimaal laval.

Foto 22. Valmis nukk (paremal) koos originaaliga (vasakul)

Eneseanalüüs

Lõputööd teostades õppisin eelkõige, et pole olukorda, kus kohast ei annaks ennast välja nuputada. Tööd sooritades sattusin aegajalt olukordadesse, millele ma lahendust ei näinud või mis tundusid liiga keerulised ja ületamatud.

Esimeseks näiteks toon ma nuku silmade mehhanismi loomise. Teadsin, et sellist asja ma oma peaga välja mõelda ei suuda ning otsisin abi internetist. Iga õppevideo ja juhend, mis ma vaatasin, tundus liiga keeruline või ei oleks minu konteksti hästi sobinud. Pärast pikemaajalist otsingut leidsin aga väga lihtsa pildi, kus sarnane mehhanism on lahti seletatud kahe lihtsa sammuna. Siit tuleb kolmas õppetund minu lõputööst: ei tohi enne alla anda, kui vastus on kätte leitud.

Teiseks suureks sammuks oli nukule kostüümide õmblemine. Kuigi olin õmblemisega varem tegelenud, ei olnud ma kunagi loonud midagi nii keerukat. Siinjuures aitas mul õiget rada leida lihtne katsetamine. Kui ma ei olnud kindel, kuidas mõnele õmblusele läheneda, lõikasin riidest välja paneelid ja hakkasin füüsiliselt proovima, kuidas üks või teine asi töötab. Kuna ma pole õmblemises nii pädev, kui originaalsete kostüümide loojad, puudub mul veel see visuaalne mõtlemine, mis kogemusega tuleb. Juba nende kahe kleidi näitel nägin aga endas arengut. Kui tuli aeg teist kleiti õmblema hakata, suutsin ma palju paremini mõista, kuidas asjad omavahel kokku sobituma peavad.

Lõputöö teostamine võttis ajaliselt palju rohkem aega, kui eeldasin. Seda põhjustas eelkõige palju ootamatuid olukordi, kus asjad ei tulnud välja nii, nagu ma ootasin. Eriti palju katsetamist oli mul nuku jäsemete juures. Esialgu tundus see väga lihtsa ülesandena. Mul oli kindel plaan olemas ja ma kujutasin täpselt ette, kui palju aega mul selle peale kulub. Iga sammu juures läks aga midagi valesti. Kõigepealt olid karkassi jaoks kasutatavad puupulgad veidi erineva pikkusega, nii et ma pidin neid topelt saagima. Siis lõikasin riidejupid liiga väiksed ja pidin kätele varrukad uuesti õmblema. Kõige suurem ajakulu oli käe- ja jalalabadega, mida õmblesin kokku kuus korda uuesti mitme päeva vältel. Siin polnud mul aga valikut alla anda ja järgmise projekti juurde liikuda ja jõudsin järjekindlusega lõpuks sihile.

Kõige enam meeldis mulle lõputööd sooritades iseseisvus asju teha ja otsustada. Ebakindlust eemaldas selle juures teadmine, et võin iga mure ja küsimusega pöörduda oma juhendaja Eero Ehala poole ning võin kindel olla, et tema suudab ikka midagi välja mõelda. See kindlus andiski mulle vabaduse asju katsetada. Kõige põnevam osa selle töö juures oligi

just probleemide lahendamine ja uute asjade välja nuputamine. Tunnen, et selle töö tegemine oli oluline samm ehitamaks minu julgust proovida teha uusi asju kunstimaailmas.

Kokkuvõte

Minu loovpraktilise lõputöö eesmärgiks oli luua teatrinukk ja mask Gröönimaal etenduvale lavastusele “Ilernartunnguaq”. Eesmärgiks oli kasutusele võtta kõik teadmised, mille olen Viljandi kultuuriakadeemias õppimise jooksul omandanud. Selle töö raames rääkisin üldisemalt nukkude ehitamisest ja analüüsisin oma tööprotsessi enda maski ja nuku ehitamise käigus.

Mask oli kostüümi külge kinnituv põdrasarvedega klassikaline teatrimask. Peatükk oli jaotatud kaheks osaks. Esimeses osas kirjeldasin maski loomise tööprotsessi ja milliseid materjale seal kasutasin. Teises osas kirjeldasin, kuidas ma teostasin põdrasarved. Tulemuseks oli kerge mask, mida on lihtne näitlejal kanda.

Nukk oli 80 sentimeetrine mängitav nukk, mille jäsemed käisid põlvedest ja küünarnukkidest lahti. Selle peatüki jaotasin kolmeks osaks. Esimeses osas räägin nuku keha ja jäsemete loomisest ja probleemidest, mida ma nendega seoses ületama pidin. Teises osas kirjeldan nuku näo, pea ja liikuvate silmade tööprotsessi. Viimases peatükis räägin kuidas ma õmblesin nukule kaks kleiti ning nuku loomise viimastest sammudest. Lõpptulemuseks oli nukk, mis oli tunduvalt kergem kui originaal, mille jäsemed käisid lihtsalt küljest ära ning millega on näitlejal mugav lava peal esineda.

Kasutatud allikad

- Eesti Draamateater (2018). “*Väike jumalanna*”
<https://www.draamateater.ee/lavastus/vaike-jumalanna>
- Knight, T. (2016, 9. september). *All the puppet secrets from animation Kubo and the Two Strings*. [Video]. YouTube. <https://www.youtube.com/watch?v=Vhpg7-c911A>
 (20.05.2022)
- Liiva, M. (2017). *Teatrimask valmistaja perspektiivis* [Seminaritöö, Tartu Ülikooli Viljandi kultuuriakadeemia].
- Maselli, V. (2018). The Evolution of Stop-motion Animation Technique Through 120 Years of Technological Innovations. *International Journal of Literature and Arts Vol. 6, No 3*, 57-58.
- Nunaat, K (2022, 30 märts). '*ILLERNARTUNNGUAQ*': *UPPERISAQ, ALLANNGORNEQ TOQQAANERLU PILLUGIT OQALUTTUAQ*.
<https://napa.gl/illernartunnguaq-upperisak-allanngorneq-toqqaanerlu-pillugit-oqaluttu>
- Priebe, K. A. (2011). Building Puppets. *The Advanced Art of Stop-Motion Animation* (lk96-123). Boston: Course Technology.

Lisad

Foto 23. Nukk lavastuses "Illernartunnguaq". Foto autor Izumi Ashizawa.

Foto 24. Mask lavastuses "Illernartunnguaq". Foto autor Izumi Ashizawa.

Summary

The aim of my practical thesis was to create a theater puppet and mask for the play “Illernartunnguaq” played in Greenland. The goal was to use all the knowledge I have accrued during my time in Viljandi Culture Academy. In this paper I wrote generally about building puppets and analyzed my work process building my own mask and puppet.

The mask had moose antlers and was supposed to be attached to a costume later on. This chapter was divided into two parts. In the first part I described the material use and work process for the mask. In the second part I described how I created the moose antlers. The result was a light-weight mask, that is comfortable for the actor to wear.

The doll was an 80 cm theater doll, with detachable limbs from the knees and elbows. This chapter I divided into three parts. In the first part I wrote about how I created the doll's body and limbs. In the second part I described the work process for the face, head and moving eyes. In the last part I wrote about the sewing process for the two dresses needed for the doll. The result was a more light-weight doll than the original, with easily detachable limbs, that is comfortable for the actor to perform with.

Lihtlitsents lõputöö reprodutseerimiseks ja üldsusele kättesaadavaks tegemiseks

Mina, _____ Triin Närep _____,
(autori nimi)

1. annan Tartu Ülikoolile tasuta loa (lihtlitsentsi) minu loodud teose
_____ ”Lavastuse “ Illernartunngaunq” maski ja nuku loomine” _____,
(lõputöö pealkiri)

mille juhendajad on
_____ Eero Ehala (praktiline töö) ja Eve Komissarov (kirjalik töö) _____,
(juhendaja nimi)

reprodutseerimiseks eesmärgiga seda säilitada, sealhulgas lisada digitaalarhiivi DSpace kuni autoriõiguse kehtivuse lõppemiseni.

2. Annan Tartu Ülikoolile loa teha punktis 1 nimetatud teos üldsusele kättesaadavaks Tartu Ülikooli veebikeskkonna, sealhulgas digitaalarhiivi DSpace kaudu Creative Commons'i litsentsiga CC BY NC ND 3.0, mis lubab autorile viidates teost reprodutseerida, levitada ja üldsusele suunata ning keelab luua tuletatud teost ja kasutada teost ärieesmärgil, kuni autoriõiguse kehtivuse lõppemiseni.

3. Olen teadlik, et punktides 1 ja 2 nimetatud õigused jäävad alles ka autorile.

4. Kinnitan, et lihtlitsentsi andmisega ei riku ma teiste isikute intellektuaalomandi ega isikuandmete kaitse õigusaktidest tulenevaid õigusi.

Triin Närep

20.05.2022